

והגדתם

מנחים את הסדר

דרכא
DARCA SCHOOLS

פיתוח וכתיבה : מאיר אביטן

תלמידים יקרים!

רשת דרכא מעניקה לכם את ערכת והגדתם מנחים את הסדר, ליל הסדר הוא יום שבו יצא העם היהודי לחירות, והוא גם יום ההולדת של עם ישראל. בלילה זה אנו עוברים מסע חווייתי אל ההיסטוריה והמורשת של עם ישראל. אנו מחדשים את מסע אבותינו משעבוד לחירות, שלמעשה הוא גם המסע האישי שלנו ושל משפחותינו עד לדורנו, שבו זכינו להקמת מדינת ישראל.

באמצעות הערכה תוכלו לסייע לעורך הסדר להוביל את ליל הסדר, להוסיף הבנה משמעותית ופנימית של ליל הסדר, להפנות שאלות וחידודים למשתתפים ולהיות שותפים פעילים ויצירתיים בליל הסדר.

ערכת הקלפים שלפניכם מסודרת עפ"י רצף ההגדה של פסח, לפי הסימנים, החל בקדש, רחץ, כרפס, יחץ, וכן הלאה, עד הסימן האחרון - נרצה.

כל קלף מכיל מספר אפשרויות:

הידעת? רקע ומבוא על כל סימן המופיע בהגדה של פסח.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות, איך זה קשור לחיי היום-יום שלי ומה אני למד בערב זה.

כולנו חכמים - שאלות וחידודים הקשורים לערב זה.

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ורעיונות נוספים לפעילות בליל הסדר.

מגיד - סיפורים ושיחות בעקבות ליל הסדר.

בנוסף, ישנם עשרה כרטיסים נוספים, המכילים שאלות רבות על חג הפסח בשלוש סולמות קושי. לרשותכם עומדים שני קלפים ריקים, שבהם תוכלו להוסיף רעיונות, מחשבות ופעילויות שלכם. תוכלו להיכנס לקישור הבא: כדי להכין כרטיסים נוספים לליל הסדר.

חשוב לציין: מתוך הכרטיסים המוצעים - אתם תחליטו במה להשתמש ובמה לא... זה ערב חופשי שבו אתם בוחרים להיות בני חורין!

אם אתם מרגישים חופשיים כעת, אנו בטוחים שמסע זה אשר תעברו יחד עם משפחותיכם יהיה ערב ייחודי, מרתק וחווייתי.

סרקו את הברקוד <<

בהצלחה, פסח כשר ושמן
רשת בתי הספר דרכא

קצרת הסדר

קדש

קרבן

קרבן

קרבן

מגיד

קרבן

מוציא מצה

קורן

קרבן

שלחן ערב

צפון

קרבן

הלל

קרבן

קשיות

בליל הסדר אנו חוגגים את חג החירות שלנו. בסדר יש שני עניינים מרכזיים:

הראשון: זיכרון היציאה ממצרים מעבודת לחירות והבנת משמעות החירות.

השני: העברת המסורת לדורות הבאים.

כדי להמחיש את הזיכרון אנו אוכלים בליל זה פסח (קורבן), מצה ומרור.

(קורבן) פסח - להזכיר את הנס שבו הכה ה' בבכורי מצרים ועל בתי ישראל פסח.

מצה - זכר למצות שאכלו אבותינו.

מרור - זכר לעבודת הפרך.

אין לנו ידיעות ברורות על חגיגת ליל פסח בזמן בית המקדש הראשון, ויש רק מקום להנחה שהייתה אכילת קורבן פסח על מצות ומרורים והגדת יציאת מצרים, כפי שמתואר בתורה.

המידע על ליל סדר פסח שבידינו הוא מתקופה אחרת, שבה השפיעו מנהגים יוניים ורומיים על חיי היהודים בארץ ישראל. לאחר שחרב בית המקדש ולא הייתה אפשרות להקריב קורבנות בירושלים, נקבע ליל הסדר **בביתו של האדם**. חז"ל הורו להמשיך את המסורת הנהוגה של התכנסות המשפחה בליל הסדר, כאמצעי להעברת הסיפור לדורות הבאים. לשם כך קבעו חז"ל כללי הנהגות המבטאים את נושא החירות, מזכירים את השעבוד ועוסקים בסיפור יציאת מצרים.

בלילה זה מבנה מסודר: סעודה חגיגית, שתיית ארבע כוסות יין, ישיבה חגיגית כבני מלכים - הסבה על כריות, אכילת מתאבנים (כרפס) כפי שנהגו בעבר בתקופה הרומית, סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה (לחם עוני) ואכילת מרור.

• חכמים הקפידו שכל יהודי, אף עני ונצרך, יהיה שותף לבילוי הסדר ויחוג כבני מלכים, ועל כן פותחים את הסדר בקריאה לכל העניים והנצרכים לבוא ולהתארח.

• אחד מן העניינים החשובים לבילוי הסדר הוא העברת המסורת של יציאת מצרים לבנים ולבנות. כדי לשמור על ערנותם של הילדים, סדר הפסח כולל שינויים רבים לעומת השגרה, ואנו עושים דברים שונים, וכל זה כדי לעורר את הילדים לשאול את השאלה: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".

ההגדה של פסח המוכרת לנו כיום היא תוצר של שנים רבות, החל מתקופת המשנה שבה נקבעה ההגדה כפי שהיא מוכרת לנו היום. להגדה חוברו סימנים שונים שהם כעין ראשי פרקים למהלך סעודת ליל הסדר ונועדו גם להקל בזכירת סדר הדברים. סימני הסדר הם חמישה-עשר פריטים המרכיבים למעשה את כל חלקיו של ליל הסדר.

ואלו הם:

הסימנים	המשמעות	כוסות יין
א	קדש ורחץ כרפס	כוס ראשונה - כוס הקידוש
ב	יחץ מגיד	כוס שנייה - כוס סיפור יציאת מצרים
ג	רחצה - מוציא מצה מרור - כורך שולחן עורך צפון ברך	כוס שלישית - כוס ברכת המזון
ד	הלל נרצה	כוס רביעית - כוס ההלל

הידעת?

קערת הסדר או קערת הפסח היא צלחת מסורתית סמלית שבה מאכלים המייצגים רעיונות הקשורים לסדר הפסח וליציאת מצרים. נהוג להניחה במרכז השולחן בליל הסדר, על מנת שכל המשתתפים יראו אותה היטב. בעדות ובמסורות השונות קיימות גרסאות שונות לקערת הסדר, למאכלים המונחים בקערה, לצורת הנחתם בקערה, לאופן הכנתם ולפירוש משמעותם הסמלית של המאכלים. מנהג יוצאי תימן שכל השולחן הוא קערת הסדר והמאכלים נמצאים בקערות על השולחן.

במהלך הסדר כל אחד מן המאכלים נאכל או מוצג בעת קריאת ההגדה של פסח, במטרה לעזור בהמחשת סיפור ההגדה.

כרטיס 2

ליל הסדר

קערת הסדר

קדש

יָרַח

כָּרַפֵּס

יַחַץ

מגיד

רַחֲצָה

מוציא מצה

קרור

כּוֹרֵךְ

שֶׁלֶחַן עֹרֵךְ

צָפֵן

בְּרַךְ

הלל

נְרַצָּה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידים

- ציינו מאכלים הנמצאים בקערה.
- מה מסמלים מאכלים אלו?

1. שלוש מצות

- זכר למצות שאכלו אבותינו בצאתם ממצרים, המצה היא אוכל של עבדים המבטא עוני.
- על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ.
- שלוש המצות מסמלות את החברה היהודית - כהן, לוי, ישראל.

2. מרור (חסה או חזרת)

- זכר לעבודת הפרך והשעבוד המר של אבותינו במצרים.

3. זרוע (רגל קדמית של בהמה או כנפיים של עוף - צלויים)

- רמז לזרוע הנטויה שבה הוציאנו ה' ממצרים.
- זכר לנס שפסח ה' על בתי אבותינו במצרים.
- כנגד קורבן פסח שאכלו בני ישראל ביציאתם ממצרים.

4. חרוסת (עשויה ממיני פירות רבים)

- זכר לטיט שהיו מכינים אבותינו בשעבוד מצרים לצורך בניית לבנים.

5. כרפס (ירק כלשהו טבול במי מלח או בחומץ - סלרי, תפוח אדמה, עלי פטרוזיליה ועוד)

- לעורר את הילדים שישאלו מה נשתנה הלילה הזה.
- אם נקרא את המילה "כרפס" מהסוף להתחלה, יוצא "ס פרך" - רמז לכך ששישים ריבוא (שש-מאות אלף) יהודים עבדו במצרים בעבודת פרך.
- בני מלכים נוהגים לאכול מעט ירק בטרם הסעודה כדי לעורר התיאבון, ואנו ביום זה צריכים לנהוג כבני מלכים.

6. ביצה (מבושלת)

- זכר לקורבן החגיגה - כשהיה בית-המקדש קיים היו מביאים לירושלים עם קורבן הפסח גם קרבן חגיגה, ואותו אכלו לפני קורבן הפסח.

הידעת?

את הסדר פותחים בקידוש כפי שפותחים כל ארוחה בשבת ובחג, אך לפני כן מוזגים כוס של יין לכל אחד מהיושבים מסביב לשולחן.

אין אנו מקדשים את היין אלא את היום, הזמן. בתוך שגרת ימי החול אנו נכנסים אל החג על ידי הקידוש, היוצר הבחנה בין ימי החג לימי החול.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

החג אינו סתם עוד יום של מנוחה אלא הוא פסק זמן ממרוץ החיים. אנו מתבוננים: מי הוא בן חורין אמיתי? מה היעד שלנו? ולאן אנו רוצים להתפתח ולצמוח?

כרטיס 3

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

יָרַח

כָּרַפֵּס

יַחַץ

מגיד

רַחֲצָה

מוציא מצה

קרוך

כּוֹרֵךְ

שְׁלַחן עוֹרֵךְ

צפון

בְּרַךְ

הלל

נְרַצָּה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- כמה כוסות יין שותים בליל הסדר? | ארבע כוסות
- ממנה מכינים יין? | גפן
- הנביא שלכבודו נמזג כוס יין חמישית? | אליהו
- טועם בכל בית מהיין? | אליהו
- את ליל הסדר פותחים ב...? | קדש
- **מדוע שותים ארבע כוסות בליל הסדר?** | כנגד "ארבע לשונות של גאולה"
המבטאות את שלבי גאולת עם ישראל משעבוד מצרים והן מופיעות בתורה:
"והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי".

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

- בקשו מן אחד האורחים להציג את הניבים הבאים (או הציגו בעצמכם), ומהאחרים לנחש את הניב.
- **נכנס יין יצא סוד:** אדם שתוי נוטה לגלות את צפונות לבו (מסכת סנהדרין, דף ל"ח)
 - **חומץ בן יין:** אדם שמעשיו רעים והוא בן למשפחה טובה (חומץ יין - חומץ שנוצר מיין שהתקלקל). (לשון חז"ל, מסכת בבא מציעא - דף פ"ג)
 - **יין ישמח לבב אנוש:** אמירה בשבחו של היין, שתיה מדודה ממנו יכולה לגרום לשמחה בלב אדם (תהילים ק"ד)

מגיד - סיפורים ושיחות

מסופר על רבי עקיבא איגר, שבלייל הסדר בביתו אחד האורחים מזג יין לכוסו, ובאמצע המזיגה נשפך היין על המפה הלבנה. ראה רבי עקיבא את פניו המבוושות של האורח, הסיט את השולחן, שפך את היין שבכוסו ואמר: השולחן הזה לא יציב?
רבי עקיבא איגר, פוסק הלכה, גרמניה, המאה השמונה-עשרה

הידעת?

אחר הקידוש נטלים ידיים ללא ברכה, משום שאחר כך אוכלים את הכרפס (מְתַאֲבָנִים - פירוש מורחב מופיע בסימון 'כרפס'), שהוא מין ירק. את הכרפס נוהגים להטביל במשקה, וכאשר טובלים מאכל במשקה יש ליטול ידיים לפני אכילתו (נטילת ידיים ללא ברכה).

יותר מאוחר בסדר, לפני אכילת המצה, ניטול שוב את הידיים ונברך (בסימון "רחצה"), וכך יוצא שאנו נטלים ידיים פעמיים בליל הסדר. מעשה זה מעורר את הילדים לשאול מדוע יש שינוי בלילה זה.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

למדנו שהקידוש מסמל את המעבר בין ימי החול אל ימי הקודש. בשלב הזה - כאשר האדם מקדש את היום - הוא גם מתעלה, ועל כן רוחץ את ידיו כדי לסמל שידיו יהיו נקיות מבחינה מוסרית וערכית.

כרטיס 4

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קרוך

כורך

שלחן עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

קשיות

- כמה פעמים נוטלים את הידיים בליל הסדר? | פעמיים
- מדוע נוטלים ידיים פעמיים בליל הסדר? | לשם שינוי, כדי שהילדים ישאלו למה נוטלים פעמיים. נוגע לעניני טהרה ונוטלים ידיים לפני שאוכלים דבר שטיבולו במשקה.
- "רַחֵץ בְּיַיִן כְּפִיו" - למה הכוונה? | עשה מעשה רע, וכעת עושה הכול כדי להתנער מכל חשד או אשמה.
- מי רחצה על היד היאור? | בת פרעה (בתיה)

מגיד - סיפורים ושיחות

כך סיפר רבי נחמן מברסלב:

פעם אחת התחברו יהודי ונוכרי יחד ונדדו ממקום למקום והיו מחזרים על הפתחים. לימד היהודי את הנוכרי שיעשה את עצמו כמו יהודי, ידבר באותה שפה של אותו המקום, והרי היהודים רחמנים הם, וירחמו על הנוכרי (שיחשבו שהוא יהודי) ואינם חוסכים צדקה לעני והכנסת אורחים.

כיוון שהגיעו לעיר אחת סמוך לפסח, התחיל היהודי להרגיל את הנוכרי בהלכות סדר פסח - עושים קידוש ומקיימים רחץ ואומרים הגדה, כדי שלא יהיה בור גמור כשישב בבית יהודי אורח לסדר. אלא שאותו יהודי שכח לספר לנוכרי שקודם הסעודה העיקרית אוכלים מרור.

וכיוון שבא הנוכרי אל הסדר רעב מכל היום, ציפה שייתנו לו לאכול מן הדברים הטובים שעליהם סיפר לו היהודי. אבל ראה שרוחצים ידיים, נותנים לו חתיכת כרפס במי מלח, ושאר דברים הנהוגים בסדר, ואחר כך קוראים את ההגדה. חיכה הנוכרי בקוצר רוח לזמן האוכל, ושמח שלפחות הגיעו לאכילת מצה. פתאום נתנו לו את המרור ונעשה לו מר בפיו. וכיוון שחשב שזוהי הסעודה, שרק זה מה שיאכלו, ברח מיד במפח נפש וחשב לעצמו: "יהודים אלו... אחרי כל הטקסים שלהם זה מה שהם נותנים לאכול!"

מאוחר יותר פגשו היהודי בפנים שמחות, שבע מאכילה ושיייה, ושאל אותו: "איך היה לך הסדר?" סיפר לו בכעס. אמר לו היהודי: "אוי, שוטה. אילו היית מחכה עוד מעט היית אוכל מכל טוב כמוני."

במשל שמספר ר' נחמן מברסלב, הנוכרי חסר הסבלנות בורח מליל הסדר מיד לאחר המרור, ולא נשאר כדי לאכול את הסעודה המשובחת בהמשך. ומכאן **הסבלנות עשויה להשתלם. מי שמצליח לסבול את ה"מרור", את המרירות והייסורים, זוכה אחר כך ל"שולחן עורך".**

הידעת?

בתקופת חז"ל המנהג היווני-רומי היה לאכול בסעודה מתאבנים (נגזר מהמילה "תיאבון" - מנת פתיחה קטנה בתחילת ארוחה, ביוונית 'כרפוס' = פירות הארץ), **כדי לשוות לארוחה תחושה של סעודה מפוארת, וכך היו פותחים את הסעודה בירק כדי לעורר את התיאבון** (גם היום נוהגים לאכול באירועים ובשמחות מתאבנים ומטבלים שונים לפני הארוחה, כהקדמה לסעודה שתבוא). חכמים "גיירו" מנהג זה והנהיגו אותו כחלק מסעודת ליל הסדר, מאחר שבביליה זה **יש לנהוג כבני מלכים**. נוהגים לטבול את הירק במשקה כביטוי לחירות, על ידי שאנו אוכלים את הירק בצורה המשובחת (המפנקת) ביותר.

לאחר נטילת הידיים (ללא ברכה) אוכלים כרפס. במשנה ובתלמוד לא נזכר כלל השם כרפס, אלא שאוכלים לפני ההגדה מין ירק. יש מנהגים שונים באכילת כרפס, בקהילות הספרדים כרפס הוא סלרי ויש אומרים פטרוזיליה, ומנהג אשכנז לקחת תפוחי אדמה מבושלים. טובלים את הכרפס בחומץ, במיץ לימון או במי מלח או בחרוסת ותיקנו לאוכלו כדי ליצור שינוי שיעורר את סקרנותם של הילדים לשאול את השאלה: מדוע בכל הלילות אין רגילים לאכול ירק לפני הסעודה והלילה הזה אנו אוכלים ירק לפני הסעודה?

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

בתחילת הסדר לא ניגשים לארוחה העיקרית מיד אלא טועמים מן הכרפס, מתוך עיקרון חינוכי של שליטה על יצר האכילה. אנו מתקדמים לאט לארוחה, רק לאחר שנכיר את הסיבה והטעם לחגיגה שאנו עושים כעת. (תוכלו לעיין בסיפור המופיע בסימן הקודם - ורחץ).

כרטיס 5
 ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחץ

מוציא מצה

קרור

כורך

שלחן עורך

צפון

כרך

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- **מדוע אוכלים כרפס?** | כדי לעורר את הילדים שישאלו מה נשתנה הלילה הזה.
- **מה הרמז במילה כרפס?** | כרפס הפוך = ס' פרך, הכוונה לשישים רבוא - 600,000 אלף איש עבדו בפרך.
- **מדוע טובלים את הכרפס במי מלח?** | זכר לדמעות שהיו זולגות מעיניהם של ישראל כשהיו עובדים קשה.
- **היכן מוזכרת המילה כרפס בתנ"ך (רמז מגילת אסתר) ומה פירושה שם?** | "חור כַּרְפָּס ותכלת... וארגמן" (מגילת אסתר א'), ופירושה בד משובח ועדין.

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

- בקשו מן אחד האורחים להציג את הניבים הבאים (או הציגו בעצמכם), ומהאחרים בקשו לנחש את הניבים.
- **מאכל מלכים:** מאכל עָרַב ביותר.
- **בן מלך:** נסיך.
- **כיד המלך:** בנדיבות, לא בקמצנות, ביד רחבה.

הידעת?

כעת אנו מגיעים אל המאכל המשמעותי ביותר בחג - המצה. מתוך שלוש המצות שבקערה לוקחים את המצה האמצעית ובוצעים אותה לשני חלקים. את החלק הגדול שומרים לאפיקומן (מחביאים את האפיקומן ושומרים אותו לאכילה שבסיום הסדר, שהיא זכר לאכילת קורבן פסח). נוהגים שהילדים 'חוטפים' את ה'אפיקומן' ואז מחזירים אותו תמורת מתנה, ואף זאת, במטרה לשמור על ערנותם לאורך כל הלילה. את החלק השני משאירים בין שתי המצות השלמות.

המצה רומזת על העוני והשעבוד שלנו במצרים לכן היא נקראת 'לחם עוני', מכיוון שהיא עשויה כמנהג עניים - קמח ומים שלא הספיקו לתפוח. בנוסף, דרכם של עניים לאכול חצאי לחמים, כי אין להם יכולת לקנות את הלחמים השלמים, על כן חוצים את המצה.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

התחלנו את הערב כבני מלכים - שותים יין, אוכלים מתאבנים - ובבת אחת אנו עוברים אל עולם העוני המסומל על ידי המצה. הלילה אנו בני חורין, אך עלינו לזכור את לחם העוני שאכלנו במצרים. הלילה הזה אנו זוכרים גם את תקופת ימי העבדות - העוני במצרים.

שבירת מצה ושמירת האפיקומן מבטאות את הצורך של האדם לשמור דברים לימים אחרים ולזמנים קשים שיבואו.

כרטיס 6

ליל הסדר

קערת הסדר

קדש

דרכ

כרפס

יח

מגיד

רחה

מוציא מצה

קורר

כורך

שלחן עורך

צפן

בך

הל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- **מדוע אוכלים מצה בפסח?** | זכר למצות שאכלו אבותינו בצאתם ממצרים שנאפו מבצק שלא הספיק להחמיץ, המצה היא אוכל של עניים.
- **מדוע יש חורים במצה?** | בחיך! משום שאנו בני חורין, וכן למנוע החמצה של הקמח והמים.
- **מדוע חוצים את המצה לשניים?** | עניים היו אוכלים חצי לחם כי לא הייתה להם היכולת לקנות לחם שלם, וכן זכר לחציית הים עבור בני ישראל.
- **למה שמים שלוש מצות בקערה?** | מסמלות את החברה היהודית - כהן, לוי, ישראל וכן שתי מצות עבור המוציא לחם ומצה נוספת לאכילת מצה.
- **את המצה חילקנו לשניים. היכן מוזכר עוד המספר שתיים בהגדה?** | שתי פעמים נוטלים ידיים, שני לוחות הברית, הגדי שקנה אבא בתרי זוזים - שני זוזים.
- **את המצה חילקנו לשניים, היכן מוזכר חצי בהגדה?** | ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים.
- **מי רצה לחצות אדם לשניים?** | שלמה המלך
- **איזה שבט נחצה לשניים?** | יוסף - לאפרים ומנשה, וכן בחלוקת הארץ שבט מנשה נחצה לשניים

מגיד - סיפורים ושיחות

הרב עובדיה יוסף היה ידוע בפסיקתו המקלה, ויצא בחריפות נגד החומרות בפסח. פעם, באחת מדרשותיו, שאל אותו אחד המשתתפים: "יש לי בבית סבון ולא כתוב עליו 'כשר לפסח', מה עושים?" שאל אותו הרב עובדיה: "עיפרון, יש לך בבית?" "בוודאי", השיב השואל, "אז קח את העיפרון ותכתוב על הסבון 'כשר לפסח', השיב הרב..."

הרב עובדיה יוסף, גדול הפוסקים בדורות האחרונים, היה הרב הראשי במדינת ישראל,

הידעת?

"הָא לְחָמָא עֲנִיא"

כעת הגענו אל החלק המרכזי בסדר - "והגדת לבנך" - **אנו מספרים את סיפור יציאת מצרים ואת מספרי העבר הלאומי שלנו.** את הסיפור הזה אנו מעבירים מדור לדור, ובכך משמרים את הזיכרון של השחרור מהעבדות - יציאת מצרים.

בחלק המגיד אנו עושים פעולות משונות כדי למשוך את תשומת הלב של הילדים ולגרום לקטנים להתעניין. ההגדה מציעה דרכים חינוכיות שונות כדי שכל אחד מן המשתתפים ירגיש כאילו הוא יצא ממצרים, לכן בחלק זה של הסדר משתמשים בסמלים ובהמחשות שונים ומגוונים: מראים את המצה ואת המרור, טועמים מן הסימנים, מספרים את הסיפורים בצורות שונות, להעמקת החוויה, כגון המחזה, שירים, דקלומים, שאלות, התאמת התשובות לסגנונו של הבן.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

שמו של חג הפסח מורכב משתי מילים: "פה" + "סח" - המסר העיקרי של הלילה הוא הסיפור. דרך הדיבור, הסיפור והשיחה, אנו מעמיקים את שורשי המשפחה בהשמעת הסיפור המשפחתי - החוויות והזיכרונות שלנו.

כרטיס לא
 ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

זרמן

כרפס

יחץ

מגיד

רחה

מוציא מצה

קרור

כורך

שלחן עורך

צפון

בך

הלל

נרצה

קשיות

את המגיד מתחילים באמירת "הָא לְחֶמְא עֲנִיא", ויש קהילות שמתחילות: "בְּהִילוּ יִצְאָנוּ מִמְצָרִים".

המגיד נפתח בקטע בשפה הארמית, שפת הדיבור שהייתה בארץ ישראל ובאזור לפני 2,000 שנה.

בפסקה זו ישנם שלושה קטעים, ובהם מסרים שונים:

בְּהִילוּ יִצְאָנוּ מִמְצָרִים (פתיחה: בחיפזון יצאנו ממצרים).

א: הָא לְחֶמְא עֲנִיא דִּי אֶכְלוּ אַבְהֵתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם (זה לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים).

ב: כָּל דְּכָפִין יִיתִי וַיִּיכֹל כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח (כל הרעב יבוא ויאכל וכל הצריך יבוא ויפסח).

ג: הַשְּׁתָּא הֶכָא לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל: הַשְּׁתָּא עֲבָדִי לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנֵי חוֹרִין (השנה כאן, לשנה הבאה בארץ ישראל. השנה עבדים, לשנה הבאה בני חורין).

בפסקה השנייה, שבה אנו אומרים "כל דְּכָפִין יִיתִי וַיִּיכֹל", יש הנוהגים לפתוח את הדלת כסימן להזמנת האורחים לביתנו. בכל השנה עומד העני בפתח ומתבייש להיכנס, אבל הלילה אנו מזמינים אותו לביתנו.

בנוסף, בלילה זה אנו מתבקשים לפתוח את לבנו ואת בתינו ולהזמין אנשים נוספים: חיילים בודדים ואנשים שהם ללא משפחה הזקוקים לאווירת חג ומשפחה.

בליל הסדר אפילו העניים אוכלים כמו העשירים ביותר. כקהילה אנו דואגים שכולם בערב הזה, אפילו העניים ביותר, יוכלו להרגיש ערב אחד ממש כמו עשירים, וכך אנו פותחים את הסדר.

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- **את מי אנו מזמינים בתחילת ליל הסדר?** | את כל מי שאין לו מה לאכול, עניים
 - **מה הוא לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים?** | מצה
 - **סוג לחם המוזכר בקטע זה?** | בחיור! לחמנייה - הא לחמא עניא
 - **שלוש הפסקאות: הָא לְחֶמְא עֲנִיא, כָּל דְּכָפִין יִיתִי וַיִּיכֹל, לְשָׁנָה הַבְּאָה מְצִינֹת**
- שלושה זמנים, מה הם?** | עבר, הווה, עתיד

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

קהילות רבות נוהגות לפתוח את חלק המגיד בהצגה קצרה המדגימה את ליל היציאה ממצרים. אפשר להכין מראש תלבושות שונות ובגדים ישנים שמתאימים לאנשים שבאו ממסע ארוך.

• עורך הסדר או אחד המשתתפים לוקח את חצי המצה העטופה, שם אותה על שכמו ואומר לאורחים:

“ככה יצאו ישראל ממצרים: משארתם צרורות בשמלתם על שכמם, ובני ישראל עשו כדבר משה”

• יש הנוהגים להציג בצורה הבאה:

דפיקה בדלת... ושואלים

(ילדים) **מניין אתם באים?**

(המציג) **ממצרים.**

(ילדים) **מה הבאתם?**

(המציג) **את הבצק של אבותינו ממצרים. לא היה**

להם פנאי לאפות אותו. בואו, נספר לכם על הנסים

שעשה ה' לאבותינו במצרים...

(ילדים) **לאן אתם הולכים?**

(המציג) **לירושלים!**

כרטיס זב'

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

רחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קרור

כורך

שלוח עורך

צפון

גבר

הלל

נרצה

קשיות

מגיד - סיפורים ושיחות

ניתן להקריא את הסיפורים הבאים:

מי יודע מה אכלו אבותינו ביציאתם ממצרים?

דוד בן-גוריון, 1947

לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אונייה ושמה 'מייפלואאר'. היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד היודע בדיוק אימתי הפליגה אונייה זאת; וכמה אמריקאים יודעים זאת; היודעים הם כמה אנשים היו באותה אונייה; ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם?

והנה, יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה לפני הפלגת 'מייפלואאר', יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם, ואף באמריקה וברוסיה הסובייטית, יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה-עשר בניסן; וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות. ועד היום אוכלים היהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה-עשר בניסן, באמריקה, ברוסיה ובארצות אחרות, ומספרים ביציאת מצרים ובצרות שבאו על היהודים מיום שיצאו לגולה. והם מסיימים בשני מאמרים: השתא עבדי, לשנה הבאה בני-חורין. השתא הכא, לשנה הבאה בירושלים, בציון, בארץ ישראל. כך טיבם של יהודים.

(מתוך נאום בפני ועדת החקירה האנגלית שדנה בהקמת מדינה יהודית, 1947)

"יציאת אתיופיה" - אבא מהרי

רבים מאנשי "ביתא ישראל" עזבו בשנת 1862 את כפריהם והלכו בכיוון צפון מזרח לכיוון ים סוף, במטרה להגיע לירושלים. בראש מסע זה עמד אדם בשם אבא מהרי. הניסיון וכישלונו ידועים היטב לבני העדה, במיוחד בקרב הזקנים, ונתפסים על ידם כהתגלמות השאיפה השורשית של "ביתא ישראל" לעלות לירושלים. המסע התקיים בימיו של המלך תיאודריוס (1855-1868). אחת העדויות מספרת: "כפי שהאל הוציא את עמו ישראל ממצרים ביד משה, כך יגאל את בניהם, ביתא-ישראל מתוך ארץ זו (אתיופיה), ויביאם אל ארץ כנען (ישראל) ושאבא מהרי הכהן הגדול יכה במטהו בים סוף ויעביר את העם ביבשה". בני העדה היו מוכנים ללכת אחריו, משום שהאמינו בו ובחלומותיו. הוא היה כמו נביא בשבילם. הוא חלם חלום ש"ביתא-ישראל" יגיעו לירושלים.

במהלך המסע החורפי הקשה מתו רבים מיהודי אתיופיה, אך למרות הכישלון בניסיון העלייה לארץ ישראל, הפך סיפורו של אבא מהרי לסמל לתשוקתם של יהודי אתיופיה לארץ ישראל וירושלים.

הידעת?

מגיד - מה נשתנה הלילה הזה, מכל הלילות?
קטע זה ידוע בשם ארבע קושיות, ובו מתחילים את מצוות "והגדת לבנך" - הנחלת סיפור יציאת מצרים לדור הבא (המקור לחלק מן השאלות מופיע במשנה - מסכת פסחים). הטקסט כולל שאלה אחת, המחולקת לארבע שאלות.

המבנה של ההגדה מאפשר לפתח בין בני המשפחה שיחות סביב נושאים רבים המופיעים בהגדה. אולם הבירור יהיה משמעותי רק אם הילדים ישאלו, ועל כן נהוג שילדים שואלים קטע זה - "מה נשתנה".

בספרו על הלכות פסח, כותב הרמב"ם: "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?'"

ליל הסדר כולו והפעולות שאנו עושים בלילה זה שונים מכל מה שהתרגלנו אליו. למה? כדי שנתחיל לשאול. למה הלילה הזה שונה מכל הלילות? מה אנחנו חוגגים? מה בדיוק קרה ביציאת מצרים? מתוך השאלות האלו ניתן להמשיך הלאה.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

בליל הסדר אנו מעלים את כל השאלות מסביב לשולחן המשפחתי. חכמים מבקשים להעביר לנו מסר: חשוב ורצוי לשאול את כל השאלות, אנו מקשיבים לכל השאלות שמטרידות את בני משפחתנו וגם רצוי שנשאל אותן מסביב לשולחן המשפחה.

כרטיס ג'
ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחץ

מוציא מצה

קרור

כורך

שולחן עורך

צפון

בך

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידים

- מה המספר המרכזי בחג הפסח? | ארבע כוסות / ארבע אימהות / ארבעה בנים / ארבע מכות.
- אותן שואלים ב"מה נשתנה"? | קושיות.
- מה הוא המרור ומה הוא מסמל? | חסה או חזרת, זכר לעבודת הפרך של אבותינו במצרים.
- קטע נוסף בהגדה שבו מוזכרת המילה "מסובין"? | "מעשה ברבי אליעזר... שהיו מסובין בבני ברק.
- את מה אנו מטבילין הלילה ובמה? | כרפס במי מלח או מיץ לימון / מרור בחרוסת.

מגיד - סיפורים ושיחות

- הילדים שואלים הרבה שאלות? על כל תשובה שאנו עונים להם הם שואלים "למה?" "מה נשתנה" הוא חלק מהתפיסה היהודית לשאול שאלות. יהודי ניגש לכל נושא בעולם בגישה ייחודית, ועל כל שאלה הוא עונה בשאלה נוספת.
- על דרך החיך מספרים שנוכרי אחד שאל יהודי: "למה יהודי תמיד עונה על שאלה בהצגת שאלה נוספת?" ענה לו היהודי: "למה לא?"
 - הפיזיקאי איזידור רבי, חתן פרס נובל לפיזיקה לשנת 1944, סיפר על חינוכו כך: "בכל פעם שחזרתי הביתה מהחדר, אמי לא שאלה אותי 'מה למדת? אלא 'האם שאלת היום שאלה טובה?'"

על דרך החיך

כך נשמעה השיחה בין אמה של יונה הנביא ליונה לפני פסח: "זה סיפור יפה על הלווייתן, שסיפרת לי. עכשיו, איפה היית באמת בשלושה הימים האחרונים...?"

הידעת?

מגיד - עבדים היינו לפרעה במצרים

קטע זה מספר על היסודות הראשונים של העם היהודי במצרים - "עבדים היינו". במשנה, במסכת פסחים, כתוב שהתשובה של האב לקושיות הבנים צריכה להיות לפי הסדר: "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". כלומר מתחיל בסיפור הצרות שהיו לנו, ומסיים בכך שנגאלנו ממצרים. **רק עם הזכר את עברו יש לו הווה ועתיד**, על כן אנו מצווים בערב זה: "חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם".

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

כאשר אנו מספרים את הסיפור שלנו המתחיל בעבדות ומסתיים ביציאה לחירות - בשעה שזיכרון העבדות ממצרים טרי בלבנו - אנו מזדהים עם תחושות הסבל והדיכוי, "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים". אנו מתחברים למאבק ולשאיפה לחירות. המסורת היהודית רואה בכך ערך עליון המוביל לאחריות המוסרית שלנו כעם, להיות רגיש לנידחי החברה - הגר, הזר, היתום והאלמנה, כמאמר הכתוב: "וְאִתָּם יִדְעֶתֶם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם".

כרטיס ד' ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

רחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קרור

כורך

שלחן עורך

צפון

בגד

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- כמה שנים היינו עבדים במצרים? | 400 שנה / 210 שנה
- מה שמו של מלך מצרים ומה שמו של מי שהיה בתחילה נסיך מצרים? | פרעה / משה
- אילו ערים בנינו במצרים? | פיתום ורעמסס
- באיזה חודש יצאנו ממצרים? | בחודש האביב, החודש הראשון, חודש ניסן
- מה מספר בני ישראל היוצאים ממצרים? | שש מאות אלף איש, מגיל עשרים עד שישים. בתוספת הנשים הילדים והזקנים, אפשר להגיע לשלושה מיליון איש

מגיד - סיפורים ושיחות

נפוליאון הלך עם חייליו בלילה והסתובב בעיר. לפתע ראו אור קלוש בוקע מחלון אחד הבתים. נכנס וראה המון אנשים - מבוגרים וילדים - יושבים על הרצפה, בידיהם ספרים והם ממררים בבכי. שאל אותם נפוליאון למה הם בוכים. ענו לו: "ביתנו נשרף." תמה נפוליאון כיצד נשרף בית חשוב והוא לא שמע על כך, ענו לו: "הבית נשרף לפני 2,000 שנה..." התפעל נפוליאון וקרא: "עם שידוע כל כך טוב לזכור את העבר שלו, הרי הוא חי את ההווה שלו ועתידו מובטח לו!"

הידעת?

מגיד - כנגד ארבעה בנים דברה תורה: אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול. הקטע "ארבעה בנים" הוא מדרש מספרות חז"ל ששובץ בתוך ההגדה של פסח. המדרש מפרט ארבעה סוגי בנים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, ומתבסס על ארבעה פסוקים המופיעים בתורה המצווים לספר את סיפור יציאת מצרים. חכמים דרשו פסוקים אלו על תיאור ארבע שיחות בין הורים לילדים (בנים ובנות) בנושא יציאת מצרים. כל אחד מן הבנים שואל שאלה אחרת, ולכל בן ניתנת תשובה בהתאם לשאלתו. פרשנויות רבות נאמרו בעניין משמעותם וייצוגם של ארבעת הבנים.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

ארבעת הבנים מבטאים את השיטה המוכרת - "חנוך לנוער על פי דרכו" - שלפיה יש להתאים את הלימוד לכל ילד או ילדה על פי צורכיהם ובהתאם לאופיים השונה של כל ילד וילדה. ארבעת הבנים שבהגדה הם ארבעה טיפוסים יסודיים שבאדם. **יש האומרים שבכל אדם יש ארבעה בנים - "כל יחיד כולל בתוכו את כל ארבעת הבנים שבהגדה"**. (הרב ישראל מסלונג, ממיסדי תנועת המוסר, ליטא 1810-1883).

המסר החשוב הוא כפי המדרש: "כשם שאין פרצופיהן (של בני האדם) דומין זה לזה, כך אין דעתן שווין זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו". ריבוי פנים, פרצופים וקולות הוא ברכה לעולם מגוון, מלא ועשיר יותר, והחשוב הוא שכולם יושבים מסביב לשולחן אחד ומקשיבים ומשוחחים זה עם זה.

כרטיס זה'
 ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחץ

מוציא מצה

קורר

כורך

שולחן עורך

צפון

בך

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידים

- **ציינו את ארבעת הבנים** | חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול
- **ציינו עוד מקומות שבהם מוזכר המספר ארבע** | ארבע כוסות / ארבע אמהות / ארבעה בנים / ארבע מכות
- **זהו את הבן:**
- **שואל כדי לקנטר ולא כדי להשמיע תשובה** | רשע
- **דבריו פשוטים ולא חכמים** | תם
- **אין לי שאלות** | שאינו יודע לשאול
- **אינו טיפש** | חכם
- **מה שאלת החכם?** | **מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים...? הַחֶכֶם רוצה לדעת יותר, ומאחר שהוא מתעניין במיוחד במצוות החג עונים לו בלימוד הלכות פסח לעומק.**
- **מה שאלת הרשע?** | **מָה הָעֵבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם? מה העבודה הזאת? הוא מערער על הטקס ומזלזל ב"עבודה הזאת" או כופר ביציאת מצרים. הרשע למעשה אומר שהוא אינו חלק מן הציבור - "לכם" לעומת החכם שאומר "אתכם" - המרגיש חלק מן הציבור.**
- **מה שאלת התם?** | **מָה זֹאת? התם שואל שאלת תם, פשוטה וישירה - מה זאת? כלומר מה כל העניין של ליל הסדר? ולכן עונים לו תשובה בסיסית - עיקר יציאת מצרים.**
- **ושאינו יודע לשאול?** | **הוא אינו שואל, אולי אינו יודע לבטא את עצמו ואינו יודע לשאול? אולי הוא קטן? אולי הוא אדיש לסיפור של יציאת מצרים, ולכן אתה צריך לפתוח לבן הזה ולספר לו ביציאת מצרים - "אַתָּה פָּתַח לוֹ".**

מגיד - סיפורים ושיחות

כשהרב יוסף משאש קיבל עליו את הרבנות במרוקו, ראו אותו אנשי העיר משוחח ארוכות עם אחד מהאנשים שהקהילה החרימה אותו וכינתה אותו בשם רשע. הם ניגשו אל הרב והתריעו בפניו שהוטל חרם על האיש שאיתו הוא שוחח, אך הרב יוסף משאש השיב להם, "יודע אני גם יודע, ובשביל מי לדעתכם, באתי להיות רב?"

הרב **יוסף משאש**, דיין, פוסק ומנהיג רוחני, רבה הראשי של העיר חיפה ולשעבר רב העיר תלמסאן באלג'יריה ומכאנס במרוקו, 1892-1974

הידעת?

מגיד - ארבע אימהות

המספר המרכזי בסדר, החוזר לאורך כל ההגדה, הוא ארבע - ארבע כוסות, ארבע קושיות, ארבעה בנים ועוד. אחד מן הטעמים לחזרה על המספר ארבע המופיע בהגדה הוא כנגד "ארבע לשונות של גאולה", המבטאות את שליבי גאולת עם ישראל משעבוד מצרים, ומופיעות בתורה: "והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי". על כן גם שותים ארבע כוסות יין.

המהר"ל מפראג מזכיר בחיבורו "גבורות ה'" את התפיסה שארבע הכוסות הן כנגד האימהות. לפי דבריו "פסת, מצה ומרור" הם כנגד שלושת האבות, והכוסות הן כנגד ארבע האימהות.

הסבר רחב מובא בספרו של השל"ה "שני לוחות הברית", שם יש הקבלה מפורטת בין כל אחת מהאימהות לבין הכוסות.

הכוס הראשונה - הנאמרת על הקידוש - היא כנגד **שרה**. בקידוש נזכר "אשר בחר בנו מכל עם", וכשם שאברהם גייר את האנשים, כך גיירה שרה את הנשים.

הכוס השנייה - הנאמרת על "המגיד" - היא כנגד **רבקה**. המגיד מתחיל בגנות ומסתיים בשבח וההקבלה מוסבת על יעקב ועשו ועל יחסי הכוחות ביניהם - גנות ושבח.

הכוס השלישית - כוס ברכת המזון - היא כנגד **רחל**, שבנה יוסף הציל את אחיו ואת משפחתו.

הכוס הרביעית - הנאמרת על ההלל וכהודאה לה' - היא כנגד לאה, משום שלא הודתה לה' וממנה יצא משה רבנו.

המהר"ל מפראג - פוסק הלכה והוגה דעות, פראג, המאה השש-עשרה:
 של"ה - רבי ישעיה הלוי הורוויץ, רב ופוסק, צפת, המאה השבע-עשרה.

כרטיס 17
 ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחץ

מוציא מצה

מרור

כורך

שלחן עורך

צפון

גדר

הלל

נרצה

קשיות

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

- בקשו מאחד המשתתפים להציג את ארבעת הבנים או את אחד הבנים.

מגיד - סיפורים ושיחות

ארבעה בנים מייצגים ארבעה טיפוסים שונים באוכלוסייה או ארבעה מצבים - תכונות של האדם. לפניכם תכונות שונות, נסו למצוא למי מארבעת הבנים הן מתאימות. הוסיפו תכונות נוספות.

חכם: חשיבה, הסקת מסקנות, חקירה.

רשע: רצון להרע, לגלוג, רכילות.

תם: תמימות, מאמין בקלות, נוטה לא לברר, מקבל את מה שנאמר לו.

שאינו יודע לשאול: ביישן, חושש, חושב לפני שהוא מדבר, אין לו כישורי תקשורת.

הידעת?

מגיד - אלו עשר מכות
"אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם צפרדע פנים ערוב דבר שחין בדר ארבה חשך ספת בכורות, רבי יהודה היה נותן בהם סמנים: דצ"ך עד"ש באח"ב"

לאחר תיאור שעבוד עם ישראל במצרים, פרעה שחרר את בני ישראל בעקבות עשר המכות שבאו על המצרים. יש נוהגים לשפוך מעט מן הכוס כשאומרים "דם ואש ותמרות עשן", וכן כשמזכירים את המכות: דם, צפרדע וכו', וכן כשמזכירים: דצ"ך, עד"ש, באח"ב. בסך הכול שש-עשרה פעמים.

פרשנים רבים ניסו להסביר מה פשר הסימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. על פי פרשנותו של האבן עזרא, דצ"ך הן המכות שנעשו על ידי אהרן; עד"ש המכות שנעשו על ידי משה, מבלי שהשתמש במטה שלו; ובאח"ב המכות שנעשו על ידי משה כאשר הטה את מטהו לשמים.

חכמים מפרשים שמכות דם, צפרדע, כינים נעשו על ידי אהרן, כדי ללמדנו "בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן". היאור שימש מקלט למשה כאשר אמו שמה אותו בתובה ביאור, והקרקע הגנה עליו כאשר טמן בה את המצרי שהרג. לכן, כאשר היה צורך להכות ביאור (דם וצפרדע) או באדמה (כינים), עשה זאת אהרן ולא משה.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

יין מסמל שמחה ("אין שמחה אלא ביין") ועל ידי שפיכת היין אנו מעידים שאין שמחתנו שלמה, שכן הישועה שלנו הוכרחה לבוא על ידי הטלת עונש על בני אדם אחרים, המצרים. העונש אמנם הגיע להם בדיון, אבל נאמר: "בנפול אויבך - אל תשמח". (על פי פירוש רבי יצחק אברבנאל)

כרטיס ז'ז
 ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירח

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קרוך

כורך

שלחן עורך

צפון

בךך

הלל

נרצה

קשיות

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

עשר המכות הן הזדמנות טובה לפעילות המוצגת על ידי הילדים. ניתן לבקש מכל משתתף להציג בפנטומימה או בדרך אחרת את אחת מעשר המכות. אפשרות נוספת היא להכין עזרים או חפצים הממחישים את עשר המכות, לדוגמה: **דם** - כוס עם תרכיז אדום או קטשופ. **צפרדע** - צפרדע מפלסטיק. **כינים** - מסרק כינים או שמפו נגד כינים. **ערוב** - חיות צעצוע. **שחין** - צמר גפן. **ברד** - קלקר. **ארבה** - חרגול מפלסטיק או תרסיס נגד ג'וקים. **חושך** - כיסוי עיניים. **בכורות** - שמות הבכורות היושבים מסביב לשולחן.

על דרך החיך

- שאלו את פרעה: איך היו המכות? ענה להם: "היו עשר!"
- רבי יהודה היה נותן בהם סימנים - דצ"ך, עד"ש, באח"ב. שאלתי את אחד מתלמידיי מדוע צריך סימנים? הוא ענה: מכות בלי סימנים, זה לא נחשב מכות!
- מדוע רבי יהודה נתן סימנים לעשר המכות? כי אפילו הוא היה רעב ורצה לקצר!

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

רמזים למכות:

- נורא מגרד לי (שתי מכות)! | כינים, שחין
- חברה, אני לא רואה שום דבר! | חושך
- אילו חיות מפחידות יש כאן! | ערוב
- אהרון, יש לך קצת מים בשבילי? | דם
- אמא, מה זה הרעש והקרקורים האלה מסביבן? | צפרדע
- אתה שומע את הרעש המזמזם? מה זה, רחפן? | ארבה
- אחותי הגדולה מרביצה לי וממש לא נחמדה אליי. | בכורות

הידעת?

מגיד - להודות, להלל

"לפיקך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר... הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה... ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו שירה חדשה: הללוה... ברוך אתה ה', גאל ישראל"

לאחר שסיימנו לדרוש את סיפור יציאת מצרים ולאחר שיצאנו משעבוד לגאולה, אנו מתחילים בקריאת פרקי הודיה, שירה והלל, תפילות ה"הלל" כוללת שישה פרקי תהילים. אמירת ההלל נובעת מפרץ של שמחה והכרת תודה.

בבית המקדש השני נהגו לשורר הלל זה בזמן סעודת הפסח. המשנה מלמדת כי **שני הפרקים הראשונים של ה"הלל" - שאומרים ושרים לפני הארוחה - הם כנגד גאולת העבר.** לבסוף מברכים את ברכת הגאולה החותמת את סימן ה"מגיד" ושותים בהסבה את כוס היין השנייה.

את ארבעת פרקי ההלל שנשארו קוראים לאחר הסעודה, שעיקרם הוא פני העתיד של עם ישראל, והיום בדורנו זכינו להקים את מדינת ישראל לאחר אלפי שנות גלות.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

אחד מן הערכים החשובים הוא הכרת הטוב. רבים מתקשים, שוכחים או מתנגדים להכיר תודה לעיתים קרובות. מחקרים מצאו שהכרת תודה עשויה לתרום במידה רבה לאושר.

כעת אנו מבינים את מבנה ההגדה של פסח. לאחר שתארגנו את המסע של עם ישראל מעבדות לחירות, בא שלב הכרת הטוב, ורק מתוך תחושה של אמירת תודה אנו מצליחים להיות מאושרים ושמחים יותר, על כן תבוא מיד סעודת החג המבקשת מאתנו להיות בני חורין שמחים ובני מלכים.

בנוסף, בערב זה חשוב לא לשכוח להודות לכל מי שטרח ועמל למען החג.

כרטיס לח' ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירח

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קורר

כורך

שלחן עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

קשיות

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

תודה: עשו סבב של ברכות תודה, שבו כל משתתף בסעודה או מי שמעוניין מבקש להודות לאדם משמעותי בחייו.

שרים תודה: מוזמנים לשיר את השיר תודה, במילותיו של עוזי חיטמן:
"תודה על כל מה שבראת, תודה על מה שלי נתת, על אור עיניים,
חבר או שניים..."

מתנת תודה: מוזמנים להכין שי צנוע לדמות או לדמויות משמעותיות שפעלו למען הצלחת ליל הסדר ולצרף ברכה או כל רעיון אחר.

הידעת?

רחצה - לאחר סיום הסימן "מגיד", שבסופו שתינו את כוס השנייה של היין מתוך ארבעת הכוסות, ניגשים כעת ל"רחצה" - **נוטלים ידיים ומברכים על נטילת ידיים.**

מוציא מצה - **מוציאים שלוש מצות**, העליונה והתחתונה שלמות, והאמצעית חצויה. מברכים עליהן שתי ברכות: "המוציא לחם מן הארץ" ו"על אכילת מצה". אוכלים את המצה בהסבה לשמאל - מפני שהיא מסמלת את החירות ואת היציאה מבית עבדים.

מרור - לאחר אכילת המצה מברכים על **אכילת המרור**, שטעמו מוסיף חוויה חושית של טעם המרירות והשעבוד. את המרור טובלים בחרוסת ואוכלים ללא הסבה - מפני שהוא מסמל את תקופת השעבוד.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

במשך הערב דיברנו ושוחחנו על המאכלים הנמצאים בקערת ליל הסדר ועל המשמעות הסמלית אשר הם מבטאים. **כעת, לאחר הדיבורים, מגיע שלב המעשים.** **כעת אנו טועמים מן המצה המבטאת את לחם העוני, אך גם מסמלת את החירות;** טועמים מן המרור שהוא זכר לעבודת הפרך, וטובלים אותו בחרוסת המסמלת את הטיט שהיו אבותינו מכינים במצרים, לצורך בניית לבנים. הסדר הוא ביטוי לדרך שבה אנו רוצים להקנות ערכים וחינוך לילדינו. אנו משתמשים בכל אמצעי המחשה, כולל טעימות מן המאכלים המיוחדים, כדי שכל אחד יוכל להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים.

כרטיס 8

ליל הסדר

קערת הסדר

קדש

רחץ

כרפס

יח

מגיד

רחצה

מוציא מצה

מרור

כורך

שלחן עורך

צפון

כרך

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- כמה פעמים רוחצים ידיים בלילה זה? | פעמיים
- כמה מצות יש בקערה? | שלוש
- האם אוכלים את המרור בהסבה? | לא
- במה טובלים את המרור? | חרוסת
- מה היא מצה שמורה? | מצה שנאפתה מחיטים ששמרו עליהן ממגע של מים משעת הקצירה.
- מה היא מצה רגילה? | מצה שנאפתה מחיטים ששמרו עליהן ממגע של מים משעת הטחינה.
- מה היא מצה עשירה? | מצה שלשו אותה בקמח רגיל אך לא במים כמצה רגילה, אלא בין או במי פירות.

הידעת?

כורך - אחר אכילת המרור לוקחים את המצה ועושים ממנה כריך, ובתוכו נותנים מרור ויש שמוסיפים גם את החרוסת, ואומרים: "זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְנוֹ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיִים, הָיָה כּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמָר: עַל מִצּוֹת וּמִזְבֵּיחַ יֵאָכְלֶהוּ."

הכורך הוא תזכורת למנהגו של הלל הזקן, שבזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלים יחדיו את המצה, המרור ובשר קורבן הפסח.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

אכילת הכורך: המצה מסמלת את החירות והמרור מסמל את העבדות. אכילתם יחד מסמלת את העובדה כי בחיינו משתלבים, זה בצד זה, רגעי שמחה ועצב, חירות ושעבוד.

מנהג נוסף הוא אכילת הביצים לפני ארוחת החג. אכילה זו מסמלת את קורבן החגיגה שהקריבו בבית המקדש, במקביל לקורבן הפסח. מפרשי ההגדה הדגישו גם כי הביצים הן מאכל אבלים, ואנו אוכלים אותן בערב פסח כזכר לחורבן ירושלים.

שְׁלֹחַן עוֹרֵךְ - לאחר שעברנו יחד את שימור הזיכרון של יציאת מצרים, אנו ניגשים לארוחה בשמחה ובכבוד של בני חורין וכמנהגם של בני מלכים.

כרטיס 9
ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירח

כפרס

יח

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קור

כורך

שְׁלֹחַן עוֹרֵךְ

צפן

כרך

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- מי עשה סנדוויץ' בהגדה? | הלל.
- מה עושים בשולחן עורך? | אוכלים את ארוחת החג כמו בני מלכים.
- מהו הסמל לקורבן הפסח בצלחת הסדר? | ביצה.
- מי הרבי שאירח את החכמים בליל הסדר ובאיזו עיר? | רבי עקיבא, בני ברק.
- בשולחן עורך מסתתר שם ספרו של פוסק הלכה. | "שולחן ערוך", ספר הלכה שכתב רבי יוסף קארו בצפת בשנת 1563.

על דרך החיך

- נער יהודי חגג בר מצווה בבית הכנסת, ולאחר העלייה נאספו האורחים לסעודה. לפני הסעודה נשא הנער דרשה בפני האורחים, וחלק מן האורחים התחילו לאכול מן המאכלים ולא הקשיבו לדרשה. רב בית הכנסת שראה את המעשה, אמר: "נראה לי שאתם מעדיפים 'שולחן ערוך' על ה'מגיד'."
- שני נכרים יוצאים מסעודת חג אצל היהודים. אומר האחד לחברו: "הצרה עם המאכלים היהודים היא שאחרי יומיים אתה שוב רעב..."

הידעת?

התחלנו את ליל הסדר בקידוש החג, עברנו לכרפס כדי שהילדים ישאלו מה נשתנה, שברנו את המצה המסמלת את העוני והשעבוד שלנו במצרים, ואת החלק השני של המצה - "האפיקומן" - שמרנו לסוף הסדר. משם התחלנו את המסע אחורה אל שעבוד עם ישראל במצרים, התחברנו אל שחרור אבותינו ממצרים, עברנו חוויות שבהן כל אחד היה צריך להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים, וכשנגאלנו סיימנו בשירת שבח והודיה ובסעודת הודיה. בתום הסעודה, מחזירים את ה"אפיקומן" - המצה שהייתה צפונה (מוחבאת), וקודם אכילת האפיקומן אומרים: "זָכַר לְקִרְבָּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע".

האפיקומן הוא המנה האחרונה של ליל הסדר ולאחריו לא אוכלים עוד, כדי שיישאר טעם המצה בפה. בעבר, כשהוקרב קורבן פסח, היה אסור דבר אחר הקרבן כדי שיישאר הטעם. עם חורבן בית המקדש המצה היא תחליף לקורבן, ולכן אין אוכלים אחר המצה שום דבר.

קיימים פירושים רבים למשמעות המילה אפיקומן. לפי המסורת מקור המילה הוא בארמית, ומורכב משתי מילים: "אפיקו" (הוציאו) "מן" (מזון, אוכל), ונקרא שמה של המצה הנאכלת בסיום הסדר בשם זה על שם ההלכה: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" שפירושה הוא שאחר אכילת קורבן הפסח שאין להוציא עוד אוכל, כי אחרי קרבן הפסח אסור לאכול יותר. המצה הנאכלת בסיום הסדר היא לזכר קורבן פסח וגם אחריה נהוג שלא לאכול יותר.

אחרים סבורים כי מקור המילה אפיקומן הוא ביוונית, ופירושו "קינוח סעודה".

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

הסברנו שהרעיון של אכילת האפיקומן הוא כדי שיישאר טעם המצה בפה כטעם האחרון בלילה מיוחד זה. חז"ל רצו שהזיכרון של ערב זה והחוויות שעברנו ילוו אותנו לא רק בערב זה אלא לאורך כל השנה.

כרטיס 10

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

זמן

כרפס

יח

מגיד

רחצה

מוציא מצה

קור

כורך

שלחן עורך

צפן

ברך

הלל

נרצה

קשיות

מגיד - סיפורים ושיחות

חכמים רצו להקפיד שהילדים יהיו נוכחים, ערים ומשתתפים בכל הסדר, שהרי עיקר המצווה הוא "והגדת לבנך". וכך מובא בתלמוד הבבלי: "תניא, רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו." מכאן התפתח מנהג האפיקומן: כאשר שוברים את המצה לשניים, מחביאים חלק אחד של המצה, הילדים חוטפים חלק זה ומחזירים בסוף הארוחה, לאחר שמבטיחים להם מתנות תמורת החזרת האפיקומן.

החבאת האפיקומן הייתה נהוגה בעדות רבות, אך "גניבתו" (חטיפתו) על ידי הילדים הייתה בעבר מקובלת רק אצל חלק מהקהילות. קהילות אחרות נהגו שאחד הילדים שומר על האפיקומן, ובקהילות אחרות נהגו שעורך הסדר מחפש את האפיקומן. קיימים עוד מנהגים שונים, ולכולם המטרה היא שהילדים יישארו ערניים לאורך כל הסדר ושותפים בלילה זה.

על דרך החיך

"מתארגנת תביעת ענק של ילדים שלא קיבלו מתנת האפיקומן."

הידעת?

בסיום אכילת האפיקומן מברכים ברכת המזון הנאמרת בכל ארוחה ונתקנה על פי הפסוק המופיע בספר דברים: "ואכלת ושבעת וברכת". בסיום ברכת המזון שותים כוס שלישית של יין.

כוס של אליהו הנביא

לאחר מכן יש קהילות הנוהגות למזוג כוס יין גדולה לאליהו הנביא ונוהגים גם לפתוח את הדלת. על פי המסורת, בערב פסח אנו מספרים על גאולת העבר וכבר מצפים לגאולה העתידית שאליו הוא נציגה. אליהו כמבשר הגאולה מתבסס על הפסוק המפורסם מספר מלאכי: "הֲנֵה אֶנְכִי שֵׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהָשִׁיב לִב אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְלִב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם" (מלאכי ג', כ"ג-כ"ד).

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

פתיחת הדלת מסמלת את השתדלותנו כפעילים ושותפים בתהליך הגאולה העתידית. אם האדם מסתגר בתוך ביתו ולא פותח את הדלת, אז אליהו הנביא מבשר הגאולה לא יוכל להיכנס.

כרטיס 11

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדש

ירמץ

כרפס

ימץ

מגיד

רחץ

מוציא מצה

קרור

כורך

שלחן עורר

צפון

כורך

הלל

נרצה

רשיות

להראות את עצמו - דרמה, פנטומימה ופעילות

ניתן לעשות הצגה או דרמה, וכאשר באים לפתוח הדלת נכנסת דמותו של אליהו הנביא.

כולנו חכמים - שאלות וחידודים

- מבשר הגאולה | אליהו הנביא
- כוס חמישית היא של ...? | אליהו הנביא
- לאליהו לא רק כוס, יש לו אלא גם ...? | כסא
- באילו אירועים או זמנים אליהו הנביא מוזמן או בא? | מוצאי שבת, ברית מילה
- היכן נמצאת מערת אליהו? | בצלע הר הכרמל
- אליהו היה תושב העיר? | גלעד
- את מי החייה אליהו? | את בן האלמנה
- אליהו היה נביא בתקופות של מלך ישראל בשם ...? | אחאב
- מה זה תיק"ו ואיך זה קשור לכוסו של אליהו? | תיקו הוא מונח תלמודי המורה על סיום דיון באי-הכרעה, יש שדרשו את המילה כראשי תיבות: "תשבי יתרץ קושיות ושאלות", לעתיד אליהו יבשר את הגאולה

על דרך החיור

אדם אחד נבדק במס ההכנסה על העלמות מס. המפקח שאל אותו, "איך בנית וילה כה מפוארת, כשהכנסתך כה נמוכה?" סיפר לו, "בחלומי נגלה אלי אליהו הנביא ואמר לי שיש מטמון בחצר ממש ליד ביתי, חפרתי במקום בו הצביע הנביא ומצאתי את המטמון. ואת בניית הווילה מימנתי בזהב שמצאתי." שאל המפקח, "זה סיפור יפה מאוד, אבל איך תוכל להוכיח את זה?" ענה לו: "הנה הווילה..."

הידעת?

הלל - לאחר כוס שלישית של היין אנו שבים אל ההלל, ומשלימים את אמירתו, בתום קריאת פרקי ההלל, מברכים את הברכה החותמת את אמירת ההלל. מטרת אמירת ההלל היא הודיה ושבח על הטוב שנפל בחלקנו. אנו צריכים לשאוף לכך שהשירה תנבע מתוך התעוררות רגשית, מתוך שירה ושמחה.

ולסיום מוזגים יין ושותים את הכוס הרביעית, האחרונה.

נרצה - מנהג זה קיים בחלק הקהילות

חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ, כְּכֹל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.

כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ...

לְשִׁנָּה הַבְּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה.

לאחר סיום זה משפחות רבות ממשיכות לשורר שירים כגון: ויהי בחצי הלילה, אחד מי יודע, חד גדיא ועוד רבים, ויש נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים.

להיות בן חורין - מחשבות פנימיות

עם סיום הסדר אנו מביעים תפילה שמעשה זה של הערב התקבל ברצון. במילים לשנה הבאה לירושלים הבנויה אנו מביעים תפילה לעתיד טוב יותר ולשלום בעם ישראל ובאומות. עלינו להמשיך ולפעול ולמען "תיקון עולם", כדי שבשנה הבאה אכן נשב בליל הסדר לאחר שהתקדמנו במעשינו למען החברה, העם והמדינה.

כרטיס 12

ליל הסדר

קצרת הסדר

קדוש

יְרַחֵץ

כַּרְפָּס

יַחַץ

מגיד

רַחֲצָה

מוציא מצה

קורר

כּוֹרֵךְ

שֶׁלְחַן עוֹרֵךְ

צפון

בְּרַךְ

הלל

נרצה

קשיות

כולנו חכמים - שאלות וחיידודים

- אילו שירים נוהגים לשורר לאחר נרצה? | אחד מיודע, חד גדיא, ויהי בחצי הלילה, אדיר במלוכה.
- כמה סימנים יש בסדר? | 15 סימנים.
- מי מוזכר פעם אחת בהגדה של פסח? | משה
- עשה לנו צרות בפורים ואכלו אותו ארבעים שנה במדבר? | המן
- מילה משותפת לאדום, לבן, יבש? | יין
- איזו מילה לא מוזכרת בהגדה: משה, אהרון, המן, דוד, שלמה? | שלמה
- שני בתי חולים שנזכרים בהגדה? | הדסה ושערי צדק
- מאיזה גיל בן אדם נעשה זקן? | שבעים - "הרי אני כבן שבעים"
- סימן שהגיע ממגילת אסתר ונמצא בקערה | כרפס

על דרך החיך

- אומרים שלבני ישראל לא היה זמן לחכות כדי שהבצק יתפח, אבל לעשות בו 139 חורים במזלג היה להם זמן?!
- נחשו, מה אמר פרעה למשה אחרי המכות? היה עשר!!!
- איזו עיר סוגרים בפסח? בית לחם.
- מה אמר משה לים סוף כשעמד לידו? "אני אקרע אותך".

